

Research Paper

Investigating the Relationship between Virtue and Natural Talent based on Sosa's and Farabi's ViewPints

Sadegh Mirahmadi^{*1}, Mohamad Ali Nazari Sarmazeh²¹ Assistant Professor, Department of Islamic Education, Shahrekord University, Shahrekord, Iran² Assistant Professor, Department of Islamic Education, Shahrekord University, Shahrekord, Iran[10.22080/jre.2023.23234.1154](https://doi.org/10.22080/jre.2023.23234.1154)**Received:**

March 5, 2022

Accepted:

February 12, 2023

Available online:

March 15, 2023

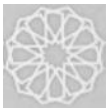
Keywords:

virtue, natural talent, distinction, Farabi, Sosa

Abstract

One of the most important issues discussed in virtue theory is the relationship between natural talent and virtue. The speakers accepted the virtue theory that virtues are the excellences of the agent; But different views were raised about how they relate to natural talents. Two important answers given to the nature of this connection are: one is Ernest Sosa, the founder of the epistemology theory of virtue, and the other is Abu Nasr Farabi, the founder of Islamic philosophy. Sosa believes in the unity of virtue and natural talent and argues that virtues are the same natural talent such as vision, memory and introspection, and they improve with practice and help people to achieve honest beliefs. Farabi argues that virtue It arises in humans through habit, will, and free will, and for this reason, it is praiseworthy and blameworthy. On the other hand, natural talents are inherent and not acquired, and for that reason they cannot be praised or blamed. In this analytical research, using epistemological and ethical data in the literature, the basic components of Sosa and Farabi's view on the relationship between virtue and natural talents were extracted and the role of each in the formation of this theory was explained, then the weaknesses and strengths of their views on the relationship between natural talent and Virtue was discussed and evaluated.

*Corresponding Author: Sadegh Mirahmadi**Address:** Assistant Professor, Department of Islamic Education, Shahrekord University, Shahrekord, Iran**Email:** mirahmadi@sku.ac.ir

Introduction

The main goal of this study is to investigate the relationship between natural talent and virtue from Farabi's and Sosa's points of view and examine whether natural talents are the same natural capabilities that cannot be changed. To answer these questions, after discussing the relationship between natural talent and virtue, the correct view of their relationship is expressed.

Farabi is a rationalist philosopher and Sosa is an analytical philosopher and the founder of the epistemological theory of virtue. Although the main foundations of Sosa's and Farabi's thoughts are different from each other, there are common themes in the field of virtue theory and the relationship between virtue and natural talent, which makes the dialogue between them possible. However, their proximity lies in the appearance of terms and their distance lies in the depth of their thought and philosophy.

1. Methods

In this research, the information was collected using a library method. In terms of methodology, firstly, Sosa's and Farabi's views on the relationship between virtue and natural talent were expressed using the descriptive-analytical method, and the main components of the extraction discussion and the role of each in the formation of this relationship were explained. Then, the strengths and weaknesses of Sosa's and Farabi's views on the relationship between natural talent and virtue were discussed and evaluated.

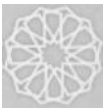
2. Results

The findings of the study revealed that Ernest Sosa does not accept the distinction between virtue and natural talent and uses them synonymously. By defining natural talent as the ability to acquire a certain type of skill in certain circumstances, he acknowledges that our natural talents are dependent on environmental conditions; "a person has natural talents only if he is in the domain f and there is a set of conditions c such that the person can distinguish right from wrong in the domain f and condition c " (Sosa, 1991, p274). For example, sight is a mental faculty and a natural talent because it allows us to distinguish right from wrong if the environmental conditions are normal, e.g. if there is enough light.

On the other hand, Farabi considers virtue as distinct from natural talent and mentions two reasons for distinguishing them:

First, virtue is created in humans through habit, while natural talents are inherent in humans and cannot be changed. According to Farabi, moral virtues and vices are placed in the soul through successive actions and habits. If these actions are good, virtue and if they are evil, vice will arise in the soul. The way to acquire ethics is like the way to learn science and industry through habit. Consider writing as an example: a person can become a writer with repetition and practice, and in fact, writing can become one of the characteristics of a person through habit so that he writes like a skilled person (Farabi, 2018, 14).

The second reason Farabi mentioned is the voluntary nature of virtue and the involuntary nature of natural talents. Man can do ugly, beautiful, unpleasant, and pleasant things through his will. On the

other hand, natural talent is not acquired, and its root is natural feelings that man has as a gift from God, and that is why he is not praised or blamed; because these features are completely involuntary and anything completely involuntary is outside the realm of morality.

3. Conclusion

Farabi is one of the followers of virtue ethics and Sosa is the founder of virtue epistemology theory. The most important common factor between these two theories is that instead of relying on actions and beliefs, both of them pay attention to people and characteristics of the secretary and define the rightness and wrongness of actions and knowledge based on moral virtues and vices. Moreover, both emphasize the instrumental and practical aspects of virtue with a difference: according to Farabi, the goal of virtue is to achieve happiness, and according to Sosa, it is to achieve truth. Farabi raises the issue of virtue in civil science and discusses moral virtue more, while Sosa is concerned with epistemology and discusses rational virtues and seeks to achieve the correct belief, which from his point of view is through obtaining intellectual virtues. Farabi considers virtue as distinct from natural talents and believes that virtues are acquired habits that are obtained through the good use of natural talent. Since will and free will play a key role in the acquisition of virtues, the one who has them deserves to be praised and the one who lacks them deserves to be blamed. Sosa believes in the unity of natural talents and virtues and regards natural talents such as vision, memory, and reasoning power as virtues and claims that their

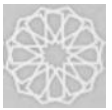
correct application helps us to achieve correct knowledge. Farabi's and Sosa's points of view, although true, do not tell the whole truth about the relationship between virtue and natural talents. In fact, the important issue about the relationship between natural talent and virtue is that most natural characteristics such as virtue and acquired characteristics can be improved through training and practice. For this reason, it is important to be very careful in distinguishing between natural talents and virtue. Because although they are different from each other, natural talents and virtues both play an important role in acquiring knowledge and achieving happiness, with the difference that natural talents are the introduction and precondition of virtues, and due to the close relationship between them, sometimes they are considered the same.

Funding

There is no funding support

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest

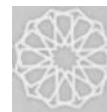

References

- Awani, G. (2012). "Virtue from Farabi's point of view". A collection of selected articles of the Farabi conference 2010 (pp. 85-96), *Farabi and the establishment of Islamic philosophy*, under the care of Qasimpour, H. Tehran, Hekmat Islamic Sadra Publications. [In Persian]
- Baharnjad, Z. (2013). "Virtue from Farabi's point of view". *Aine Ma'raft*, 36, 117-146. [In Persian]
- Khazaei, Z. (2010). *Ethic of virtue*. Tehran, Hekmat Publications. [In Persian]
- Baharnjad, Z. (2018). Epistemological virtue, trustworthiness and clerical characteristics: a comparative approach. *Journal of Islamic Philosophy and Kalam*, 51, 25-41. [In Persian]
- Baehr, J. (2011). *Inquirin Mind (On interllectual Virtue and Virtue Epistemology)*. Oxford University Press.
- Batley, H. (2017). *Virtue: Ethical and Epistemological Studies*. Translated by Khodaparast, A. H. Tehran, Kargden Publishing. [In Persian]
- Farabi, A. M. (2000). *Siyasatee madaniye*. Translated and edited by Sajjadi, S. J. Tehran, Ministry of Culture and Islamic Guidance Printing and Publishing Organization. [In Persian]
- Farabi, A. M. (2009). *Fosoole montazee*. Translated and explained by Malekshahi, H. Tehran, Soroush Publishing House. [In Persian]
- Farabi, A. M. (2011). *Farabi and rahe saadat (an exploration of virtue ethics from Farabi's point of view)*. Introduction and translation by Moqrabi, N. By the efforts of Qasimpour, H. Tehran, Sadra Islamic Hikmat Foundation Publications. [In Persian]
- Ibn Moskawieh, R. (2002). *Tahzeeb al-Akhlaq*. Translated and explained by Halabi, A. A. Tehran, Asatir Publications. [In Persian]
- Mirahmadi, S. (2020). The relationship between mental powers and virtues in the virtue epistemology. *Research in Art and Human Sciences*, 5, 39-46. [In Persian]
- Naraghi, M. (2014). *Islamic ethics* (2nd ed.). Selected translation of Jame al-Saadat book, translated by Mojtaboi, S. J. Tehran, Hekmat Publications. [In Persian]
- Plato, (2001). *The period of Plato's works*. (Vol. 2, 3rd ed.). Translated by Mohammad Hassan Lotfi, M. H. Tehran, Khwarazmi Publications. [In Persian]
- Roberts, C. R., & Wood, W. J. (2007). *Intellectual virtues: An Essay in Regulative Epistemology*. Oxford University Press.
- Siegel, H. (2016). *Critical Thinking and the Intellectual Virtues, in Intellectual virtues and Education Essays in Applied virtue Epistemology*. New York and London, Routledge.
- Siegel, H. (2007). *A Virtue Epistemology*. Oxford: Oxford University Press.
- Zagzebski, L. (1996). *Virtues of the Mind: an inquiry into the nature of virtue and ethical foundations of knowledge*

- (2nd ed.). New York: Cambridge University Press.
- Sosa, E. (1991). *Knowledge in Perspective*. Cambridge University Press.
- Zagzebski, L. (2004). *Divine motivation theory*. Cambridge: New York: Cambridge University Press.
- Wright, S. (2009). The Proper Structure of the Intellectual Virtues. *The Southern Journal of Philosophy*, 91-111.

علمی

بررسی تطبیقی رابطه فضیلت و استعداد طبیعی از نظر سوسا و فارابی

صادق میراحمدی^{*۱}، محمد علی نظری سرمازه^۲

^۱ استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران
^۲ استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران

[10.22080/jre.2023.23234.1154](https://doi.org/10.22080/jre.2023.23234.1154)

چکیده

یکی از مهم‌ترین مسائل مورد بحث در نظریه فضیلت رابطه بین استعداد طبیعی و فضیلت است. قائلان به نظریه فضیلت پذیرفتند که فضایل، برتری‌های عامل هستند؛ اما درباره چگونگی ارتباط آنها با استعداد های طبیعی دیدگاه‌های گوناگونی مطرح شد. دو پاسخ مهم که به چگونگی این ارتباط داده شد عبارتند از یکی ارنست سوسا بنیان-گذار نظریه معرفت-شناسی فضیلت و دیگری ابونصر فارابی مؤسس فلسفه اسلامی. سوسا به یگانگی فضیلت و استعداد طبیعی باور دارد و استدلال می‌کند که فضیلت‌ها همان استعداد طبیعی همچون بینایی، حافظه و درون‌نگری هستند و با تمرین و ممارست بهبود پیدا کرده و به انس آنها در دستیابی به باورهای صادق کمک می‌کند، فارابی استدلال می‌کند فضیلت از طریق عادت و اراده و اختیار در انسان به وجود می‌آید به همین دلیل قابل ستایش و سرزنش است. در مقابل استعداد های طبیعی ذاتی هستند و اکتسابی نیستند و به همین دلیل قابل ستایش و سرزنش نیستند. در این پژوهش تحلیلی با استفاده از داده‌های معرفت‌شناختی و اخلاقی در ادبیات موضوع، مؤلفه‌های اساسی دیدگاه سوسا و فارابی درباره رابطه فضیلت و استعداد های طبیعی استخراج و نقش هر کدام در شکل‌گیری این نظریه تبیین گردید، سپس نقاط ضعف و قوت دیدگاه آنان درباره رابطه استعداد طبیعی و فضیلت مورد بحث و ارزیابی قرار گرفت.

تاریخ دریافت:

۱۴ اسفند ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۲۳ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۲۴ اسفند ۱۴۰۱

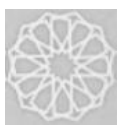
کلیدواژه‌ها:

فضیلت، استعداد طبیعی، تمایز، فارابی، سوسا

* نویسنده مسئول: صادق میراحمدی

آدرس: استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران
ایمیل: mirahmadi@sku.ac.ir

۱ مقدمه

دریافتی، حافظه و توانایی‌های استدلال ذاتی ما، این فضایل، به‌خاطر گرایش عملی آنها به سمت ایجاد باور واقعی، فضیلت هستند؛ آنچه که آنها را به فضیلت تبدیل می‌کند، همین است. از طرف دیگر، مسؤولیت باورها تقریباً فضایل عقلانی منتخب را به‌خاطر اینکه باعث تعالی و کمالات می‌شوند، فضایل عقلانی می‌دانند؛ این فضایل نه فقط به‌خاطر ایجاد باور واقعی، بلکه به‌خاطر اینکه کاربرد آنها باعث ظهور متعالی می‌شود، فضیلت هستند (Siegel, 2016, 104). سوسا از رویکرد اعتمادگرایی دفاع می‌کند و معتقد است که فضایل عقلانی، همان استعدادها و توانایی‌های ذاتی هستند که در اثر تمرین بهبود یافته‌اند و انس آنها با به‌کارگیری آنها به‌نحو قابل‌اعتمادی می‌توانند باورهای صادق به‌دست آورند (Sosa, 1991, 270).

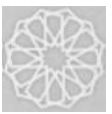
فارابی فیلسوفی عقل‌گرا است. سوسا فیلسوف تحلیلی است؛ روش وی تحلیلی و بنیان‌گذار نظریه معرفت‌شناسی فضیلت است. اگرچه مبانی اصلی اندیشه سوسا و فارابی با یکدیگر متفاوت است، ولی مضامین مشترکی در زمینه نظریه فضیلت و ارتباط بین فضیلت و استعداد طبیعی وجود دارد که گفتگو بین آنها را امکان‌پذیر می‌کند. هرچند نزدیکی آنها در ظاهر اصطلاح‌ها و دوری آنها در عمق اندیشه و فلسفه آنها نهفته است.

در این پژوهش اطلاعات به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری شدند و به لحاظ روش‌شناسی ابتدا با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به بیان دیدگاه سوسا و فارابی درباره رابطه فضیلت و استعداد طبیعی پرداخته و مؤلفه‌های اصلی بحث استخراج و نقش هرکدام در شکل‌گیری این رابطه تبیین گردید، سپس نقاط ضعف و قوت دیدگاه سوسا و فارابی درباره رابطه استعداد طبیعی و فضیلت موردبحث و ارزیابی قرار گرفت.

از آنجا که در زمینه رابطه بین استعداد طبیعی و فضیلت از دیدگاه سوسا و فارابی هیچ‌گونه تحقیق و بررسی صورت نگرفته، پژوهش در رابطه با این موضوع می‌تواند ضمن آشکار نمودن زوایای این

دو گروه به بحث درباره رابطه فضیلت و استعداد طبیعی پرداختند: گروه نخست پیروان اخلاق فضیلت هستند. هرچند همه فیلسوفانی که محور اندیشه‌های اخلاقی آنان فضایل است، پیروان اخلاق فضیلت هستند اما تقریرها و تفسیرهای گوناگونی از این نظریه مطرح شد. مشهورترین تقریر آن، تقریر سعادت‌گرایانه است. بر اساس این تقریر هر موجودی، از جمله انسان دارای غایت و هدفی است و کمال وی به این است که به غایتش برسد (خزاعی، ۱۳۸۹، ۲۵). فارابی از پیروان نظریه اخلاق فضیلت است و تقریر سعادت‌گرایانه‌ای از فضیلت ارائه می‌دهد استدلال می‌کند فضیلت متمایز از استعداد طبیعی و قوای شناختی است.

گروه دوم معرفت‌شناسان فضیلت هستند. در سال ۱۹۸۰ برای نخستین بار در تاریخ اندیشه بشری ارنست سوسا در نوشته «کرجی و هرم» مفهوم فضیلت عقلانی را در معرفت‌شناسی معاصر به کار برد. در معرفت‌شناسی فضیلت به‌جای تکیه بر باورها، بر افراد و ویژگی‌های منشی شناختی که باعث معرفت خوب می‌شوند تأکید می‌شود. آن منشی‌هایی که باعث معرفت خوب می‌شود همان اموری هستند که ارسطو آنها را فضایل عقلانی نامید و امروزه با عنوان فضایل معرفتی شناخته می‌شوند. نظریه‌های معرفتی که بر فضایل عقلانی تأکید می‌کنند معرفت‌شناسی فضیلت نام دارند. معرفت‌شناسان فضیلت دو گروه هستند؛ گروه نخست کسانی هستند که بر قوا یا رویکرد اعتمادگرایی تأکید دارند و اعتمادگرا Reliabilism نامیده می‌شوند و گروه دوم بر منشی‌های افراد تأکید می‌کنند و مسؤولیت گرا Responsibilism نامیده می‌شوند. تقریباً، اعتمادگراها فضایل عقلانی منتخب را به‌عنوان فضایل عقلانی اصلی در نظر می‌گیرند، چراکه کاربرد آنها مطمئناً باعث ایجاد باور واقعی می‌شود. آنها استعدادها، توانایی‌ها یا نیروهایی هستند که بخشی از موهبت‌های زیستی طبیعی ما محسوب می‌شوند، به‌عبارت دیگر، مکانیزم‌های

189). سوسا استدلال می‌کند که «به‌دست آوردن صدق دربارهٔ محیط اطراف خود» یکی از «غایات صحیح آدمی» است (Ibid, 271) (Sosa, 1991, p 271). از نظر وی یکی از کارکردهای اصلی انسان به‌دست آوردن باورهای صادق است. سوسا استدلال می‌کند «مفهومی از فضیلت... در کار است... که در آن هر امر دارای کارکرد (طبیعی یا مصنوعی) فضایی دارد» (Ibid). وی بر این باور است که فضایل عقلانی ویژگی‌های هستند که شخص را قادر می‌کنند به‌درستی به صدق دست پیدا کند یعنی فضایل عقلانی به‌صورت قابل‌اعتمادی ما را به باورهای صادق می‌رساند (باتلی، ۱۳۹۷: ۳۵). بر این اساس فضیلت معرفتی یا از سنخ قوای طبیعی همچون بینایی است که شخص برای به‌دست آوردن آن هیچ تلاشی نکرده یا همچون استدلال کردن از مهارت‌های اکتسابی است. هرچند این دو تفاوت اندکی با هم دارند ولی در این ویژگی مشترک هستند که به خاطر هیچ‌کدام از آنها فرد نه ستایش می‌شود و نه برانگیخته؛ زیرا از سنخ عواطف نیستند که فرد را برانگیزانند (خزاعی، ۱۳۹۷: ۲۸)

ارنست سوسا تمایز بین فضیلت و استعدادهای طبیعی را نمی‌پذیرد و آنها را به‌صورت مترادف به کار می‌برد. وی با تعریف استعدادهای طبیعی به‌عنوان توانایی و قوایی برای به‌دست آوردن نوع خاصی از مهارت در شرایط خاص، تصدیق می‌کند که استعدادهای طبیعی ما وابسته به شرایط محیطی هستند. «شخص دارای استعدادهای طبیعی است تنها اگر در قلمرو f باشد و مجموعه‌ای از شرایط c وجود دارد به‌گونه‌ای که شخص می‌تواند درست را از نادرست در قلمرو f و شرایط c تشخیص دهد» (Sosa, 1991, p274). بنابراین، به‌عنوان مثال، بینایی یک قوه ذهنی و استعداد طبیعی است، زیرا اگر شرایط محیطی معمولی باشد مثلاً نور کافی وجود داشته باشد به ما اجازه می‌دهد که درست را از نادرست تشخیص دهیم.

این توصیف از فضایل عقلانی برون‌گرایانه است زیرا مستلزم این است که عامل معرفتی باور صادق

مبحث، به طرح مباحث جدید در زمینهٔ فضیلت کمک کند. همچنین نتایج این تحقیق می‌تواند در اخلاق فضیلت، معرفت‌شناسی فضیلت و مباحث تطبیقی کاربرد مفیدی داشته باشد.

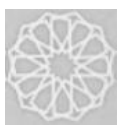
اصلی‌ترین پرسش این مقاله این است که چه رابطه‌ای بین استعداد طبیعی و فضیلت از دیدگاه فارابی و سوسا وجود دارد؟ و آیا استعدادهای طبیعی همان قابلیت‌های طبیعی هستند که امکان تغییر در آنها وجود ندارد؟ برای پاسخ دادن به این پرسش‌ها پس از بحث دربارهٔ چگونگی رابطه استعداد طبیعی و فضیلت، به بیان دیدگاه صحیح دربارهٔ رابطه آنها پرداخته‌ایم.

۲ یگانگی استعداد طبیعی و فضیلت در معرفت‌شناسی فضیلت سوسا

در چند دهه اخیر، برخی از معرفت‌شناسان برجسته از تلاش‌های که در فلسفه تحلیلی معاصر برای تعریف معرفت بر اساس مفاهیم وظیفه و باور صورت گرفته، انتقاد کرده و استعدادهای طبیعی و فضایل عقلانی را به‌عنوان شرط اصلی و محوری توجیه و شکل‌گیری باور معرفی کردند. بر اساس این دیدگاه تنها باورهایی که از طریق استعدادهای طبیعی معرفتی که کارکرد صحیح و قابل‌اعتمادی دارند به‌دست آمده باشد معتبر یا موجه هستند.

ارنست سوسا برای تبیین مفاهیم معرفتی مانند معرفت و توجیه بر روی مفهوم استعدادهای طبیعی و فضایل عقلانی تأکید می‌کند. وی بیش از هر معرفت‌شناس دیگری فضایل عقلانی را همان استعدادهای طبیعی یا قابلیت‌های معرفتی قابل‌اعتماد می‌داند. از نظر وی فضایل عقلانی همان قوا و استعدادهای طبیعی هستند که در اثر تمرین بهبود یافته‌اند و انسان می‌تواند با به‌کارگیری آنها عملکرد قابل‌قبولی داشته و به‌صورت قابل‌اعتمادی به باورهای صادق دست پیدا کند (Sosa, 1991, p)

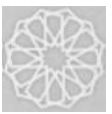
از نظر سوسا استعدادهای طبیعی یا مهارت‌های شناختی لازم نمی‌آورد که آن قوه یا مهارت در شرایط غیرمعمول نیز ما را به سوی صدق راهنمایی کند «تنها لازم است، تلاش‌های شما در اوضاع و احوال متعارف، معمولاً موفقیت‌آمیز باشد» (Sosa: 84). به عنوان مثال قابل‌اعتماد بودن قوه حافظه با عدم موفقیت در به یاد آوردن امور بسیار جزئی در دوران کودکی، یا عدم موفقیت در به یاد آوردن قضایای پیچیده هندسی زیر سؤال نمی‌رود، اما با عدم موفقیت در به یاد آوردن اموری که در شرایط معمولی و متعارف با آنها مواجه می‌شویم، زیر سؤال می‌رود. این مطلب دربارهٔ دیگر استعدادهای طبیعی نیز صادق است. از سویی دیگر سوسا استدلال می‌کند که فضایل عقلانی نیز می‌توانند فطری یا اکتسابی باشند. وی بر این باور است که «بیشتر مهارت‌های عقلانی ما در مغزمان است با وجود این قسمت زیادی از آن نیز با یادگیری ارتباط دارد» (Ibid: 86). به عنوان مثال قوهٔ بینایی، اگر قابل‌اعتماد باشد، فضیلتی فطری است: ساختار مغز ما به گونه‌ای طراحی شده که بر اساس تجربه‌های بصری باورهایی را به وجود می‌آورد، در مقابل، تفسیر عکس‌های ام آر آی توسط پزشک فضیلت اکتسابی است. یک پزشک برای آن که باورهای صادقی دربارهٔ بیمار داشته باشد، لازم است تمرین و زمان زیادی را برای یادگیری تفسیر عکس‌ها طی کرده باشد (میراحمدی، ۱۳۹۹).

۳ تمایز فضیلت از استعداد طبیعی از نظر فارابی

فارابی در تعریف فضیلت می‌گوید: آن ویژگی‌های روانی و حالت‌های نفسانی که انسان به وسیله آنها نیکی‌ها و کردارهای زیبا را به وجود می‌آورد، فضایل و آن ویژگی‌های روانی و حالت‌های نفسانی که انسان به وسیله آنها پلیدی‌ها و کردارهای زشت و ناپسند را به وجود می‌آورد رذایل هستند (فارابی، ۱۳۸۸، ۶). سرشت و طبیعت انسان ممکن نیست در آغاز آفرینش دارای فضیلت و یا رذیلت باشد

داشته باشد که دارای فضیلت است. این تعریف از فضیلت عقلانی همچنین مستلزم این است که عامل نسبت به موقعیتی که در آن باور را به دست آورده حساس باشد، زیرا به ما اجازه می‌دهد بتوانیم فضایل عقلانی گوناگونی را به یک عامل اختصاص دهیم خواه در محیط واقعی که وی هست و خواه در محیط دیگری که وی می‌تواند باشد. بنابراین ما می‌توانیم از فاعل‌های که به صورت مشروط دارای فضیلت عقلانی هستند سخن بگوییم تا زمانی که وی به صورت مشروط قابل‌اعتماد است. حتی اگر وی در حال حاضر در محیط E نباشد، بالفرض که وی در محیط E باشد وی قابل‌اعتماد است. دربارهٔ این موضوع ما می‌توانیم بگوییم عامل در محیط E به لحاظ عقلانی فضیلت‌مند است (Wright, 2009: 99).

سوسا علاوه بر بینایی، درون‌نگری، حافظه، شهود و عقل را در میان قوا و استعدادهای طبیعی ما قرار می‌دهد. اگر این استعدادها طبیعی مثل بینایی، حافظه، استقراء و درون‌نگری و مهارت‌های اکتسابی همچون اقامه برهان در منطق و یا خواندن عکس‌های ام آر آی، قابل‌اعتماد باشد و ما را به حقیقت برساند فضیلت عقلانی هستند اما اگر قابل‌اعتماد نباشند و ما را به حقیقت نرسانند رذیلت فکری هستند (باتلی، ۱۳۹۷: ۳۶). در واقع سوسا با این تعبیر، هم به ویژگی‌های طبیعی و هم اکتسابی اجازه می‌دهد فضیلت به حساب آیند. سوسا استعدادهای طبیعی را نه به عنوان اصل فطری برای توانایی انجام برخی از کارها بلکه به عنوان توانایی انجام کارها به صورت خوب تعریف می‌کند. او در کتاب *معرفت از دیدگاه منظر* می‌گوید: «چگونه می‌خواهیم دربارهٔ استعدادها طبیعی فکر کنیم: آیا آنها را همچون یک خصلت و میل یا همچون ویژگی اصلی برای ویژگی‌های درونی خصلت‌ها و امیال باید در نظر بگیریم؟ به نظر می‌رسد استعدادها طبیعی، قابلیت‌های باشند که کارهای خاص را در شرایط خاص انجام می‌دهند» (Sosa, 1991, p 235).

می‌رساند، همچنین اگر زیرکی عقلانی یا خوش فهمی به صورت ملکه‌ای در انسان حاصل شود ناگزیر انسان را به سعادت رهنمون می‌کند (فارابی، ۱۳۹۰، ۵۵). بنابراین فضیلت از طریق عادت در نفس ملکه می‌شود. منظور از ملکه این است که قوه درک اخلاق نیکو چنان در انسان استوار گردد که زوال آن ممکن نباشد یا بسیار دشوار باشد (همان، ۵۶).

از نظر فارابی این ویژگی‌ها و استعداد‌های طبیعی برای کسب فضایل ممکن است از بین برود و یا آن عادت کاملاً دگرگون شود و حالت‌های دیگری در نفس جایگزین آن شود. برخی از این استعدادها به گونه‌ای هستند که نیست شدن و دگرگون شدن آنها محال است و به لحاظ قدرت و نیرو هیچ کاستی در آن صورت نمی‌گیرد. البته با صبر و شکیبایی ممکن است نفس را از انجام آن کنش‌ها باز داشت. به این صورت با آن خوبی‌ها مبارزه و مقابله کرد و این کار از طریق دوری کردن از آنها انجام می‌گیرد (فارابی، ۱۳۸۸، ۱۸). درواقع از نظر فارابی استعداد تنها زمینه است و این زمینه تحت تأثیر اراده و آموزش می‌تواند رشد پیدا کند و یا آنکه به انحراف کشیده شود. بنابراین، هرچند فارابی نقش استعداد طبیعی را در شکل‌گیری منش انسان نادیده نمی‌انگارد، اما بر این باور است که عوامل و متغیرهای دیگری وجود دارند که بسیار تأثیرگذار هستند. این عوامل ملکات ارادی و فضایل هستند که از طریق عادت در انسان به وجود می‌آیند.

دلیل دوم فارابی عبارت از ارادی و اختیاری بودن فضیلت و غیرارادی و اختیاری بودن استعداد‌های طبیعی است. اراده یکی از محورهای اصلی فلسفه مدنی فارابی است. وی اراده را منشأ فضیلت و رذیلت می‌داند و بین اراده به معنای عام و اراده به معنای خاص که آن را اختیار می‌نامد تمایز قائل می‌شود. از نظر فارابی اراده عبارت از نزوع انسان به سمت مدرکات خود است. زمانی که این نزوع ناشی از احساس و تخیل باشد، اراده به معنای عام و زمانی که ناشی از روئیت و قوه ناطقه باشد، اختیار نامیده می‌شود (فارابی، ۱۳۷۹، ۱۸۸). بنابراین فارابی بین

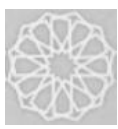
هرچند انسان استعداد دریافت فضایل و رذایل را دارد.

هرگاه استعداد طبیعی به سوی انجام کارهای بافضیلت و برتر در انسان به وجود آید و باعث به وجود آمدن افعالی شود و این افعال برای انجام دهنده آن، عادت شود و در اثر این عادت، حالتی در نفس به وجود می‌آید که این افعال از آن صادر می‌شوند، نام این حالت ایجادشده از روی عادت، فضیلت و نام آن استعداد طبیعی نه برتری و فضیلت است و نه پستی و رذیلت، هرچند از آن افعال و کنش‌هایی صادر می‌شود (همان، صص ۱۶-۱۵). بر اساس این تعبیر استعداد طبیعی به خودی خود خنثی است و نه فضیلت است و نه رذیلت. به عبارت دیگر متمایز از فضیلت و رذیلت است. انسان به خاطر انجام دادن افعالی که به وسیله عادت به وجود می‌آیند شایسته ستایش و یا سرزنش است ولی انسان صرفاً به خاطر داشتن استعداد طبیعی برای فضیلت و یا رذیلت مورد سرزنش و یا ستایش قرار نمی‌گیرد.

فارابی دو دلیل برای تمایز فضیلت از استعداد طبیعی ذکر می‌کند:

نخست این‌که فضیلت از طریق عادت در انسان به وجود می‌آید در حالی که استعداد‌های طبیعی ذاتی انس آنها هستند و دگرگون نمی‌شوند. از نظر فارابی فضایل و رذایل اخلاقی به وسیله افعال پی‌درپی و از طریق عادت در نفس قرار می‌گیرند. اگر این افعال خیرها باشند، فضیلت و اگر پلیدی باشد، رذیلت در نفس به وجود می‌آید. راه به دست آوردن اخلاق همچون راه تحصیل علوم و صناعات از طریق عادت است، به عنوان مثال نویسندگی را در نظر بگیرید. انسان با تکرار و تمرین می‌تواند نویسنده شود و درواقع نویسندگی می‌تواند از طریق عادت از ویژگی‌های انسان شود به طوری که همچون یک انسان ماهر بنویسد (فارابی، ۱۳۸۸، ۱۴).

وقتی افعال و احوال نفسانی به صورت خلق نیکو در انسان حاصل شود ناگزیر انسان را به سعادت

همواره می‌تواند با سعی و تلاش رذایل و خوی زشت را از خود دور سازد و خود را مزین به فضایل اخلاقی کند (نراقی، ۱۳۹۳، صص ۴۴-۴۵). دسته دوم خلق‌وخوهای اخلاقی هستند که از طریق عادت و به‌تدریج به‌دست می‌آیند و در موارد بسیاری مبدأ آن اندیشیدن است و به‌تدریج در انسان ملکه می‌شود (ابن مسکویه، ۱۳۸۱، ۸۴). با در نظر گرفتن این نکته به ارزیابی دیدگاه سوسا و فارابی می‌پردازیم.

جیسون بائر در نقد دیدگاه سوسا که استعدادهای طبیعی و فضایل فکری را یکسان در نظر می‌گیرد می‌گوید: استعدادهای طبیعی فطری هستند، آنها بخشی از استعدادهای شناختی ذاتی یا طبیعی ما هستند. زمانی که ما به دنیا می‌آییم دارای توانایی‌هایی مانند دیدن، به یادآوردن و شنیدن هستیم، همان‌طور که دارای توانایی‌های برای خوردن، نفس کشیدن و راه رفتن نیز هستیم. حال آنکه فضایل عقلانی پرورش‌یافته شخصیت و منش ما هستند. درواقع آنها حالات ثابت شخصیت هستند که از طریق انتخاب و عمل‌پی‌درپی به وجود می‌آیند. درست است که «کمال» یا تعالی استعدادهای طبیعی شناختی، ممکن است مبتنی بر یک یا بیشتر فضایل شخصی باشند، اما خود استعدادهای طبیعی شناختی ویژگی‌های شخصیتی نیستند و بنابراین فضیلت عقلانی نیز نیستند (baehr, 2011: 22, 23).

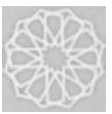
فارابی نیز در مسأله فضیلت بیشتر پیرو ارسطو است و همین را می‌گوید. از نظر فارابی یکی از دلایل تمایز فضیلت از استعدادهای طبیعی عبارت است از ارادی و اختیاری بودن فضیلت و غیرارادی و اختیاری بودن استعدادهای طبیعی. از نظر فارابی سعادت امری نیست که از طریق کارهای نیک که به‌صورت تصادفی و از سر جبر از انسان سر می‌زند به‌دست می‌آید بلکه آن امری است که تنها با کارهای که انسان از سر اختیار انجام می‌دهد قابل‌اکتساب است. انسان باید کارهای نیک را برگزیند و انتخاب کند. این سخن درباره ویژگی‌های نفسانی نیک و تمییز صواب نیز صادق است. باور

اراده و اختیار تمایز قائل می‌شود. از نظر او انسان هم می‌تواند اراده داشته باشد و هم دارای اختیار. فضایل را باید اختیار کرد نه اینکه اراده کرد (اعوانی، ۱۳۹۱، ۸۹). این نوع نزوع از ویژگی‌های انسان است و تنها در او یافت می‌شود و تحت تأثیر عقل است برخلاف نزوع ناشی از احساس و تخیل که در حیوانات نیز حاصل می‌شود و درواقع تحت تأثیر غریزه است. انسان به‌واسطه اختیار است که می‌تواند کارهای زشت و زیبا و ناپسند و پسندیده را انجام دهد. در مقابل، استعداد طبیعی، اکتسابی نیست و ریشه آنها احساسات طبیعی است که انسان به‌صورت خدادادی دارا است و به همین دلیل است که موردستایش و سرزنش قرار نمی‌گیرند. به دلیل اینکه این ویژگی‌ها کاملاً غیرارادی هستند؛ زیرا هر امر کاملاً غیرارادی خارج از قلمرو اخلاقی است.

۳/۱ رابطه استعداد طبیعی و فضیلت از نظر سوسا و فارابی

نظریه‌پردازان فضیلت پذیرفتند که فضایل برتری‌های عامل هستند؛ اما درحالی‌که برخی همچون فارابی استدلال کردند فضایل، برتری‌های اکتسابی هستند برخی دیگر همچون سوسا بر این باور هستند این‌ها طبیعی یا فطری هستند.

قبل از آنکه به بیان رابطه صحیح بین استعداد طبیعی و فضیلت بپردازیم باید توجه داشته باشیم که خلق‌وخوها یا ویژگی‌های منشی به دو دسته طبیعی و اخلاقی تقسیم می‌شوند (ابن مسکویه، ۱۳۸۱، ۸۴). خلق‌وخوهای طبیعی که همان استعدادها و قابلیت‌های طبیعی هستند به‌صورت طبیعی در انس آنها وجود دارند و باعث می‌شوند که فرد استعداد داشتن برخی خلق‌وخوها را داشته و برخی دیگر را نداشته باشد. به‌عنوان مثال برخی، بر اساس سرشت خود با کمترین علتی خشمگین می‌شوند، یا می‌ترسند و غمگین می‌شوند و ... البته این سخن به این معنی نیست که انسان نتواند خوی زشت و رذیلت‌ها را از خود دور کند بلکه انسان

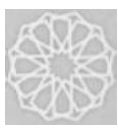
وی فضیلت امری ستایش برانگیز است که ما را به سوی سعادت رهنمون می‌کند (همان، ۵۲-۵۳). استعدادها و گرایش‌ها ممکن است به همان صورتی که زیبایی یا قدرت طبیعی را موردستایش قرار می‌دهیم، موردستایش قرار گیرند، اما کسی که فاقد آنهاست را سرزنش نمی‌کنیم.

فارابی تذکر می‌دهد استعدادهای طبیعی انس آنها که در وجود وی قرار دارند هیچ‌کسی را مجبور و وادار به انجام کار خاصی نمی‌کنند، این استعدادها به این منظور در نهاد انسان قرار داده شده‌اند که مثلاً فلان عملی که مستعد برای انجام آن شده‌اند برای آنها سهل‌تر و آسان‌تر باشد؛ به همین منظور است که اگر فردی از افراد به حال خود گذاشته شود و عوامل خارجی دیگر او را به سوی اضرار آن کار مجبور نکند، خودبه‌خود به سوی انجام همان کاری که مستعد برای آن است کشش پیدا می‌کند و اگر یک عامل محرک خارجی دیگر، وی را به ضد آن کار تحریک کند قهراً به سوی آن ضد گرایش پیدا می‌کند، ولی با سختی و دشواری آن را انجام می‌دهد (فارابی، ۱۳۷۹، ۲۴۱). بنابراین نقش استعداد طبیعی در انسان عبارت است از اینکه او را به یک‌جهت که حرکت در آن برای او آسان‌تر است حرکت دهد.

فارابی بین مرحله بالقوه و بالفعل و طبیعی بودن و اکتسابی بودن افعال زیبا و زشت تفاوت قائل می‌شود. از نظر او زیبا بودن فعل فضیلت منحصراً مربوط به جهت بالفعل عمل و جنبه اکتسابی بودن آن است و قابلیت و استعداد انسان برای دریافت فضایل یا افعال زیبا اتفاقی را نمی‌توان فضیلت نامید (بهار نژاد، ۱۳۹۲، ۱۲۷). در مرحله استعداد طبیعی انسان فقط به صورت بالقوه استعداد انجام کار را دارد و این استعداد نسبت به افعال زیبا و زشت یکسان است؛ اما اگر انسان با اراده و انتخاب امور بالقوه را بالفعل گرداند در این صورت اگر افعال زیبا را به وجود بیاورد فضیلت و در غیر این صورت رذیلت است؛ اما خود استعداد طبیعی که امری خدادای است و اراده و اختیار انسان در آن نقشی ندارد نه فضیلت است و نه رذیلت.

صادقی که ناآگاهانه و به‌صورت تصادفی به‌دست آید شایسته ستایش نیست و نمی‌تواند باعث رسیدن انسان به سعادت شود. بلکه زمانی سعادت برای انسان حاصل می‌شود که انسان بداند که آن چیزی را که تمییز داده چگونه تمییز داده و همیشه قوه تمییز را دارا باشد (فارابی، ۱۳۹۰، ۵۲).

از نظر فارابی از همان آغاز در سرشت انسان یک قوه فطری وجود دارد که توسط آن افعال و احوال نفسانی و تمییز ذهنی شایسته ستایش و یا شایسته نکوهش در او به‌دست می‌آید. این قوه به‌خودی‌خود خنثی است هم می‌تواند باعث به وجود آمدن افعال و احوال نفسانی و تمییز درست شود. بعد از این انسان وارد مرحله‌ای می‌شود که در آن مرحله هر یک از این سه دسته از امور یا شایسته ستایش و یا شایسته سرزنش و نکوهش است. در این مرحله دیگر امکان فعل شایسته ستایش و یا شایسته نکوهش یکسان نیست بلکه امکان یکی از آن دو شدیدتر از دیگری است. استعداد طبیعی امری اکتسابی نیست و حالت‌های دیگری نیز وجود دارند که اکتسابی هستند و از طریق اختیار و سعی و تلاش به‌دست می‌آیند. این امور یا مربوط به ویژگی‌های نفسانی هستند؛ که در این صورت آن چیزی است که افعال و احوال نفسانی را خوب یا بد می‌سازد و یا مربوط به قوه تمییز است که بر اساس آن تمییز یا درست است و یا نادرست. برای رسیدن به سعادت انسان باید هم فعل نیک را انتخاب کند و هم جودت تمییز داشته باشد؛ بنابراین افعال و احوال نفسانی اگر به‌صورت خلق نیکو در انسان به‌دست آیند او را به سعادت رهنمون می‌کنند و زیرکی یا خوش فهمی نیز اگر به‌صورت ملکه در انسان حاصل شود به‌صورتی که زوال آن محال یا دشوار باشد، ناگزیر انسان را به سوی سعادت رهنمون می‌کند. اخلاق نیکو و زیرکی هر دو فضیلت انسانی هستند و هر وقت در انسان حاصل شوند از آنها مردمانی فضیلت‌مند می‌سازد و زندگی و رفتار آنها را فضیلت‌مندان می‌کند و همه اعمال و افعال را شایسته ستایش و پسندیده می‌کند؛ بنابراین از نظر

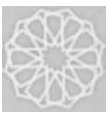
بین توانایی‌ها و تمایلاتی را که نظریه‌پردازان تفکر انتقادی مطرح می‌کنند، قائل هستند: آیا شما می‌توانید پیانو بنوازید؟ آیا شما پیانو می‌نوازید؟ این‌ها دو سؤال متفاوت هستند و پاسخ شما ممکن است به سؤال اول "بله" و به سؤال دوم "خیر" باشد. سؤال اول در مورد توانایی فرد پرسش می‌کند: اگر شما در جلو یک پیانو بنشینید، آیا می‌توانید آهنگی بنوازید؟ دامنه سؤال ضمنی دوم گسترده‌تر است- این سؤال فراتر از توانایی است و در مورد میل و اشتیاق سؤال می‌کند: آیا شما میل به نواختن پیانو هستید؟ آیا شما دوست دارید بنوازید؟ آیا شما به‌طور مرتب پیانو می‌نوازید؟ نواختن پیانو حداقل از این جهت مانند تفکر سطح برتر است: در هر دو مورد، توانایی به‌تنهایی برای اطمینان از عملکرد کافی نیست. تنها توانایی نواختن پیانو، ضامن اشتیاق به انجام چنین کاری نیست، برخورداری از مهارت‌های خاص تفکر به معنی این نیست که شما حتماً از آنها استفاده می‌کنید. در حقیقت، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان اغلب در استفاده از مهارت‌های تفکری که به آنها آموزش داده شده است، موفق نیستند. به‌عنوان مثال، یک تحقیق در مورد علت‌یابی و استدلال نشان داد که زمانی که سؤالی واضح و بدون ابهام پرسیده شود، افراد می‌توانند به‌آسانی دلایل زیادی برخلاف موضوع دلخواه خود ارائه دهند- یعنی، آنها این توانایی را دارند. اما معمولاً آنها در انجام چنین کاری موفق نیستند- یعنی، آنها میل به انجام این کار نیستند (Siegel, 2016, 98-99).

تیشمن، جی و پرکینز صریحاً می‌گویند که توانایی‌ها و تمایلات مرتبط، به‌گونه‌ای متمایز هستند که شخص می‌تواند اولی را داشته باشد اما دومی را نداشته باشد و این موضوع از نظر آموزشی و تربیتی برای پرورش هر دو آنها مهم است. در مقاله‌ای مشابه، این نویسندگان نشان دادند که تمایلات فکری "دربگیرنده توانایی‌ها نیز هستند، اما فراتر از آنها عمل می‌کنند" و چنین تمایلاتی "از سه عنصر تشکیل شده‌اند: توانایی‌ها، احساسات و تمایلات...

سخن فارابی درست است اما نمی‌توان آنها را نقدی بر دیدگاه سوسا دانست. زیرا اگر این قوا به‌صورت استعداد و قوه درون ما نباشد، ما هرگز نمی‌توانیم آنها را به کار ببریم. درواقع این قوا فطری هستند و جزء ماهیت موجودات بشری هستند. فطری در اینجا به این معنی نیست که ما با این ظرفیت و استعداد به دنیا می‌آییم بلکه به این معنی است که ما دارای این ظرفیت و استعداد هستیم. به‌عنوان مثال، زمانی که مردی به دنیا می‌آید ریش ندارد اما دارای این ظرفیت و استعداد است که در آینده صاحب ریش شود. دربارهٔ استعدادهای طبیعی نیز مطلب به همین صورت است یعنی برخی از این استعدادهای طبیعی تنها زمانی شکوفا می‌شوند که ارگانیسم انس آنها بالغ شده باشد؛ اما آنها در طبیعت انسان هستند همان‌طور که ریش‌دار شدن در طبیعت انسان است، نه اینکه نتیجه تأثیر فرهنگی یا عمل باشد. فطری بودن دلالت بر این ندارد که همه افراد انسانی از آنها برخوردار هستند؛ بلکه تنها دلالت می‌کند بر اینکه افراد سالم به‌صورت طبیعی از آنها برخوردار هستند. این امور طبیعی را ما استعدادهای طبیعی می‌نامیم؛ بنابراین استعدادهای طبیعی باعث به وجود آمدن فضایل می‌شوند به‌عبارت‌دیگر آنها پیش‌فرض فضایل هستند نه اینکه عین فضایل عقلانی باشند. ما هرگز نمی‌توانیم به‌صورت شجاعانه، سخاوتمندانه، خیرخواهانه، عادلانه، محتاطانه، آگاهانه، حکیمانه و مستقل عمل کنیم اگر قابلیت‌های اساسی برای عمل کردن به این روش‌ها را در اختیار نداشته باشیم (Wood and Roberts, 2007: 85).

همان‌طور که سیگل خاطر نشان می‌کند تمایز شدیدی بین استعداد طبیعی و فضایل عقلانی وجود دارد. اما برخی از نظریه‌پردازان این توانایی‌ها و استعدادهای طبیعی را به‌عنوان یک بخش ضروری فضایل می‌دانند که در آن شخص بدون برخورداری از حداقل توانایی‌ها، قادر به دارا بودن این فضایل نخواهد بود. به‌عنوان مثال، ظاهراً شاری تیشمن، ایلین جی و دیوید ان پرکینز نیز همین تمایز شدید

من این دو موضوع را جدا از هم می‌دانم، مگر اینکه این دو اصطلاح به یک چیز اطلاق می‌شدند، اما اکنون دلایلی برای تمایز آنها در اختیار داریم: ممکن است فردی دارای تمایلاتی بدون توانایی مرتبط باشد، در حالی که قادر به برخورداری از فضیلت عقلانی مربوطه بدون توانایی نباشد. به‌عنوان مثال، احتمالاً در این باره حق با بائر (2011, 152) بوده است که برخورداری از فضیلت روشنفکرانه، نیازمند برخورداری از توانایی برای جدایی از/ برتری یافتن بر دیدگاه شناختی پیش‌فرض به‌منظور گرفتن دیدگاه جایگزین است، در حالی که داشتن تمایل به روشنفکری، ممکن است بدون چنین توانایی امکان‌پذیر باشد: ممکن است جان دارای تمایلات باشد اما باز هم به‌طور چشمگیری در دیدن مسائل از نقطه‌نظرهای دیگر بد عمل کند (Siegel, 2016, 103-104).

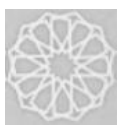
۴ نتیجه‌گیری

فارابی از پیروان اخلاق فضیلت و سوسا بنیان‌گذار نظریه معرفت‌شناسی فضیلت است. مهم‌ترین عامل مشترک بین این دو نظریه عبارت است از اینکه هر دو به‌جای تکیه بر اعمال و باورها بر اشخاص و ویژگی‌های منشی توجه می‌کنند و درست و نادرست بودن اعمال و معرفت را بر اساس فضایل و رذایل اخلاقی تعریف می‌کنند. همچنین هر دو بر جنبه ابزاری و کاربردی فضیلت تأکید می‌کنند با این تفاوت که از نظر فارابی هدف فضیلت دستیابی به سعادت و از نظر سوسا رسیدن به صدق است. فارابی بحث فضیلت را در علم مدنی مطرح می‌کند و بیشتر به بحث درباره فضیلت اخلاقی می‌پردازد در حالی که سوسا دغدغه معرفت‌شناسی دارد و به بحث درباره فضایل عقلانی می‌پردازد و به دنبال دستیابی به باور صحیح است باوری که از نگاه وی از طریق فضایل عقلانی به‌دست می‌آید. فارابی فضیلت را متمایز از استعدادهای طبیعی می‌داند و بر این باور است که فضیلت‌ها عادت‌های اکتسابی

توانایی، به قابلیت‌ها و مهارت‌های موردنیاز برای به عهده گرفتن رفتارهای خاص اطلاق می‌شود. احساسات، به هوشیاری در موقعیت‌های مناسب برای به نمایش گذاشتن رفتار اطلاق می‌شود. تمایلات، به علاقه و میل به رفتار واقعی در یک روش مشخص اطلاق می‌شود" (Ibid, 99).

سیگل خاطر نشان می‌کند که مشخصاً این امکان برای شخص وجود دارد که مایل به A باشد اما در انجام آن بسیار بد عمل کند. به‌عنوان نمونه، ممکن است شخصی هر روز مایل به حل جدول کلمات متقاطع باشد در حالی که توانایی حل جدول کلمات متقاطع او بسیار با چالش مواجه شده باشد. مشابه این موضوع، برای رانندگی، آشپزی و تفکر نیز صدق می‌کند: سام می‌تواند عاشق خواندن رمان باشد و در هر زمان ممکن شدیداً مایل به خواندن آنها باشد در حالی که ابتدایی‌ترین پیچ‌وتاب‌های داستان (موضوع اصلی داستان) و مسیر رشد شخصیت داستان را درک نکند؛ ممکن است جین شدیداً مایل به مطالعه بلاگ‌های علمی باشد اما از آنچه که می‌خواند درک ناچیزی داشته باشد و توانایی انتقادی بسیار کمی را در رابطه با چیز کمی که درک کرده است، بروز دهد؛ باب می‌تواند مایل به یافتن حقیقت باشد اما علی‌رغم تمام تلاشش، در درک آن بسیار بد عمل کند. آیا با اینکه این افراد بسیار مشتاق/بافضیلت هستند، می‌توانند کاملاً از توانایی محروم باشند؟ آن‌گونه که ما دیده‌ایم، جواب بائر به این سؤال "خیر" است: شخص بدون برخورداری از حداقل توانایی/صلاحیت نمی‌تواند از فضیلت برخوردار شود. همچنین تیشمن، جی و پرکینز و ریچهارت نیز با این موضوع موافق هستند. اما گروه دوم (تیشمن، جی و پرکینز و ریچهارت) بیشتر در مورد تمایلات سخن می‌گویند تا توانایی‌ها، چراکه آنها نظریه‌پردازان تفکر انتقادی هستند که در مورد اهمیت موضوع مباحثه می‌کنند، در حالی که بائر در مورد فضایل عقلانی سخن می‌گوید. در اینجا می‌بایست چندین نکته را ذکر نمود. اول، ما نباید دو مبحث "تمایلات" و "فضایل عقلانی" را ادغام کنیم.

تفاوت که استعدادهای طبیعی مقدمه و پیش شرط فضایل هستند و به دلیل ارتباط تنگاتنگی بین آنها وجود دارد برخی مواقع آنها یکسان در نظر گرفته شوند

منابع مالی:

این مقاله فاقد هرگونه منابع مالی است.

سهم نویسندگان:

صادق میراحمدی به عنوان نویسنده مسؤل و با همکاری محمدعلی نظری سرمازه این مقاله را نوشته اند. نویسنده مسؤل مسؤل مسؤلیت این مقاله را بر عهده می‌گیرد.

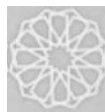
تعارض منافع:

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافی است.

تقدیر و تشکر:

از همه اساتید و دوستانی که در ارتقای سطح کیفی مقاله یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود.

هستند که از طریق استفاده خوب استعداد طبیعی به دست می‌آیند. از آنجا که اراده و اختیار در اکتساب فضایل نقش کلیدی و محوری را دارد کسی که دارای آنها است شایسته ستایش و کسی که از آنها بی‌بهره است شایسته سرزنش است. سوسا به یگانگی استعدادهای طبیعی و فضایل باور دارد و استعدادهای طبیعی همچون بینایی، حافظه و قوه استدلال را فضیلت می‌نامد و باور دارد که به‌کارگیری صحیح آنها به ما کمک می‌کند که به معرفت صحیح دست پیدا کنیم. دیدگاه فارابی و سوسا هرچند بهره بسیاری از حقیقت دارد اما تمام حقیقت را درباره رابطه فضیلت و استعدادهای طبیعی بیان نمی‌کند. در حقیقت مسأله مهم درباره رابطه استعداد طبیعی با فضیلت عبارت است از اینکه اکثر ویژگی‌های طبیعی همچون فضیلت و ویژگی‌های اکتسابی می‌توانند از طریق آموزش و تمرین بهبود پیدا کنند. به همین منظور باید در تمایز بین استعدادهای طبیعی و فضیلت بسیار دقت نماییم؛ زیرا هرچند آنها از یکدیگر متمایز هستند اما استعدادهای طبیعی و فضایل هر دو نقش مهمی در اکتساب معرفت و رسیدن به سعادت دارند با این

فهرست منابع

فلسفه و کلام اسلامی، سال ۵۱، صص ۲۵-۴۱.

فارابی، ابونصر محمد (۱۳۷۹)، سیاست مدنی، ترجمه و تحشیه از سید جعفر سجادی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

----- (۱۳۸۸)، فصول منتزعه، ترجمه و شرح حسن ملکشاهی، تهران، انتشارات سروش.

----- (۱۳۹۰)، فارابی و راه سعادت (کاوشی در باب اخلاق فضیلت از نگاه فارابی)، مقدمه و ترجمه نواب مقربی، به کوشش قاسم پور حسن، تهران، انتشارات بنیاد حکمت اسلامی صدرا.

میراحمدی، صادق (۱۳۹۹)، رابطه قوای ذهنی و فضایل کبری در معرفت‌شناسی فضیلت، پژوهش در هنر و علوم انسانی، شماره ۵، صص ۳۹-۴۶.

نراقی، مهدی. (۱۳۹۳). اخلاق اسلامی گزیده ترجمه کتاب جامع السعادات، ترجمه سید جلال‌الدین مجتبیوی، چاپ دوم، تهران، انتشارات حکمت.

ابن مسکویه رازی. (۱۳۸۱)، تهذیب الاخلاق، ترجمه و توضیح علی‌اصغر حلبی، تهران، انتشارات اساطیر.

افلاطون. (۱۳۸۰)، دوره آثار افلاطون، ترجمه محمدحسن لطفی، جلد دوم، چاپ سوم، تهران، انتشارات خوارزمی.

اعوانی، غلامرضا (۱۳۹۱)، «فضیلت از دیدگاه فارابی»، مجموعه مقالات منتخب همایش فارابی ۱۳۸۹، فارابی و تأسیس فلسفه اسلامی، به اهتمام قاسم پور حسن، تهران، انتشارات حکمت اسلامی صدرا، صص ۸۵-۹۶.

باتلی، هتر. (۱۳۹۷). فضیلت: بررسی‌های اخلاقی و معرفت‌شناختی، ترجمه امیرحسین خداپرست، تهران، نشر کرگدن.

بهارنژاد، زکریا (۱۳۹۲)، «فضیلت از دیدگاه فارابی»، آینه معرفت، شماره ۳۶، صص ۱۱۷-۱۴۶.

خزاعی، زهرا (۱۳۸۹)، اخلاق فضیلت، تهران، انتشارات حکمت.

----- (۱۳۹۷)، فضیلت معرفتی، قوه اعتمادپذیر و ویژگی منشی: رویکردی تطبیقی، مجله

Baehr Jason, 2011, *Inquirin Mind (On interllectual Virtue and Virtue Epistemology)*, Oxford University Press

Robert C. Roberts and W. Jay Wood, 2007, *Intellectual virtues: An Essay in Regulative Epistemology*. Oxford University Press.

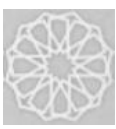
Siegel. Harvey, 2016, *Critical Thinking and the Intellectual Virtues, in Intellectual virtues and Education Essays in Applied virtue*

Epistemology, New York and London, Routledge.

Sosa, Ernest, 1991, *Knowledge in Perspective*, Cambridg University Press.

-----, 2007, *A Virtue Epistemology*, Oxford: Oxford University Press.

Zagzebski, Linda 1996. *Virtues of the Mind: an inquiry into the natur of virtue and ethical foundations of knowledge*, (New York: Cambridge University Press), second edition.

----- 2004, "Divine motivation theory (Cambridge: New York: Cambridge University Prees).

Wright, Sara, 2009: The Proper Structure of the Intellectual Virtues, *The Southern Journal of Philosophy*. Vol. XII.pp 91-11.